

Šiame numery:

Dėl mielos tėviškės grumstelio.
 Prano Skardžiaus pažintis
 su Vincu Krėve ir
 atsiminimai apie rašytoją.
 Marijos Stankuvienės-Saulaitytės
 poezija ir jos dėstomieji kursai.
 Santykiavimas su mirusiais
 mūsų tautosakoje.
 Jono Kelečiaus spektaklinis
 rečitalis Chicagoje.
 "Karalius Lyras" Stratforde ir
 lietuviškoji Kordelija —
 Ingrida Blekytė.

Kertinė Paraštė

Dėl mielos tėviškės grumstelio

Kultūros tarybos įgalotinio ir Aktoriaus premijos juri komisijos pirmininko Česlovo Grincevičiaus žodis, ištariant mecenatę Lietuvos fondo tūkstantinę Jonui Kelečiui Jaunimo centre, Chicagoje, š. m. spalio 21 d.

Jau trisdešimt metų nuo lietuviškos scenos Amerikoje nenuėmia mūšų grėsmas ir mylimas Jonas Kelečius. Jonas — plačios skalės teatro menininkas. Daug sykių jį matėme kuriant ir linksmus, ir lyrynius charakterius. Vaidybinės aukštumas pasiekė savo nepaprasto profesinio darbštumo dėka. Jo sukurti charakteriai pasižymi kiek tik įmanoma tobulą formą, savo išbaigimu ir nepakartojamu individualumu. Jo tartas žodis yra pilnakraujis, ryškus, ne patosinis, įtikinąs, meniškai nemeluotas. Tai vienas iš tų kūrėjų, kuris savo talento ir pašaukimo neužkasė ir gabumų neišmėnė, puošnių rezidencijų statymą, bet laikas nuo laiko dvasinės šviesos trupiniais ir su mumis dalinasi.

Teatro menas yra sunkus, gal net sunkiausias iš visų kitų menų. Rašytojas, dailininkas, kompozitorius ar kiti meno atstovai kūryboje atskleidžia ne save visą, tik dalį, ir visuomenė teisia tik tą jo pusę. Aktorius teisiamas ir vertinamas visas. Antra — teatro menas yra laiko menas, tragiskas menas ta prasme, kad aktorius nuliupo nuo scenos, ir visa baigta. Savo meno palikti negali. Kitaip yra su rašytoju, dailininku ar kompozitorium. Jų menas galės naudotis kartų kartų, jei menai neturi nei laiko, nei erdvės ribų.

Teisybė, dabartiniai labai modernūs išradimai ateina į pagalbą. Technika leidžia užfiksuoti ir tarsi žodį įrašyti į garso ir šviesos juostas ar plokšteles. Tačiau teisybė, kad kokie išradimai nesugeba ir nesugebės kitoms kartoms perduoti, pakartoti tos teatro nuotainios, spektaklio atmosferos, kokią sukelia aktorius, kokią scenos rampa peržengia ir užkrečia žiūrovą. Kad taip yra, turėjome progos patirti ir lietuviškuoju atve-

ju. Chicago lietuvių aktoriai kadaise čia suvaidino "Aukso žąsį". Koks puikus, žaismingas spektaklis! Ir kaip nedaug jo liko, kai tą patį teko stebėti filme.

Gerai, kad tokia forma bandome įamžinti mūsų didesnius meninius laimėjimus ar užfiksuoti labai nusipelnčius asmenis bent jų gyvenimo saulėlydy. Šia proga drįstame kreiptis į tą pačią visuomenę ir institucijas, kad nebūtų užmiršti ir mūsų teatro žmonės — aktoriai ar dainininkai, kad nelauktumėm su filmavimo aparatais jų rudenėlio, bet juos paliktumėm šiek tiek gyvus tiems, kurie ateis po mūsų, kad

JAV L.B. Kultūros tarybos juri komisijos paskirtąjį Aktoriaus premiją Jonui Kelečiui (dešinėje) ištaria komisijos pirmininkas ir Kultūros tarybos įgalotinis rašytojas Česlovas Grincevičius. Premija — 1000 dol., mecenatas — Lietuvos fondas. Premija š. m. spalio mėn. 21 d. buvo ištarta Jaunimo centre, Chicagoje, Jono Kelečiaus rečitalio — spektaklio proga.

MANO PAŽINTIS SU VINCU KRĖVE IR ATSIMINIMAI APIE RAŠYTOJĄ

PRANAS SKARDZIUS

Pirmą kartą aš V. Krėvę pamatiau 1923 m. rudenį, kai atvykau į Kauną studijuoti. Pirmuosiuose keturiuose semestruose man neteko su juo tiesiogiai susitikti; tik penktajame, 1925 m., rudens semestre buvau užsirašęs jo skaitomą lenkų literatūros ir rusų kalbos istoriją, tačiau šių dalykų man trumpai neteko klausyti, nes tais pat metais, lapkričio mėn., išvykau į užsienį studijuoti.

Man išvykstant į užsienį, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu au buvo V. Krėvė-Mickevičius. Bet drauge su A. Salii aš išvykau ne akuluto iniciatyva, o J. Jablonskio rūpesčiu: jis parašydino tuometiniam švietimo ministrai K. Jokanui, buvusiam savo mokiniui, mums didžiai palankų rekomenduojamą laišką, ir šis, nieko daugiau neatsiklaudamas, mudviem paskyrė stipendijas.

Aš savo studijas Leipcege, Vokie-

tijoje, tęsiau ligi 1929 m. pradžios ir, jas baigęs, dar planavau kurį laiką pasilikti užsieny, kad galėčiau daugiau papildyti savo disertaciją ir ypač Krokuvoje pasirinkti naujos medžiagos. Bet V. Krėvė jau iš anksto mane raginė ragino ko greičiau, baigus studijas, grįžti į Kauną. Mat, Human. mokslų fakultete tuomet buvo susidariusi savotiška bėda su lituanistinių kalbotyros dalykų dėstyku. Po K. Būgos mirties doc. A. Sennas buvo vienintelis, kuris galėjo šiuos kursus skaityti, bet, kilus tam tikram nesupratimui su fakultetu, jis tuojau nustojo tai daryti, ir studentai, net daugiau kaip dešimt semestrų išlausę visus reikiamus dalykus ir jų egzaminus išlaikę, negalėjo laikyti baigiamųjų egzaminų — trūko jiems lietuvių kalbotyros dalykų. Todėl aš, baigęs savo studijas, tuojau grįžau Lietuvon. Nors grįžau tik vasario mėn. pradžioje, bet dekanas rūpesčiu jau nuo 1929 m. sausio 1 d. buvau išrinktas fakulteto nariu.

I. Kaviniai pobūviai

Pradėjus dirbti Human. mokslų f-tę, kažkaip nejučiomis tuojau ėmė megzti mano artimesni santykiai su dekanu. Visų pirma, dažnai su kitais drauge, nueidavome į kavinę arba restoraną. Vieną kartą, atsimenu, Metropolijoje buvome susirinkę vakarieniauti trise: V. Krėvė, V. Mykolaitis-Putinas, tuomet dar dirbęs Teologijos-filosofijos fakultete, ir aš. Susidariusi geresnei nuotaikai, išliko kunigystės klausimas, ir V. Krėvė tiesiai pasakė Putinui: Tamsa kaip kunigas nekaip jautiesi savo fakultete, pereik į Human. mokslų f-tą, vedė savo buv. studentę, o mano buv. gimnazijos kolegę E. Kvedaraitę ir dėl to pasitraukė iš kunigystės.

Kita kartą, atėjęs į Aldonos kavinę, kur iš pradžios mūsų būrelis susirinkdavo kavos, radau vieną B. Sruogą su kažkokiu plačiaveidžiu nepažįstamu tipu, pavarde Chanocho. B. Sruoga tuojau pastebėjo, kad štai Skardzius šiam tipui suteikias reikiamos informacijos, ir bematant atsisveikins išėjo. Likę dviese, ėmėme kalbėti apie reikalą: jis, Chanochas, esąs orientalistas specialistas, parašęs įvairių mokslinių knygų, dėstęs vienoje Berlyno aukštojoje mokykloje, ir jei mes išrinktume jį privatdocentu, tai mūsų fakultetui parūpintų didelę orientalinę biblioteką. Man visa ši istorija pasirodė didžiai keista, tiesiog įtartina, ir aš, nieko su juo apie tai daugiau nekalbėdamas, patariau jam tuo reikalu kreiptis į dekaną. Sugrįžęs namo, tuojau pasakambinau V. Krėvę, kad mano patarimu savo reikalą kreipsis į jį vienas pilietis, kuris man pasirodė gerokai įtartinas. Bet V. Krėvė, matyti, kiek kitaip galvojo, ir davė elgą jo prašymui. Artimiausiam fakulteto tarybos posėdyje prof. L. Karsavinas, kiek susipažinęs su Chanocho veikla iš jo pasakojimų ir pateltų kelių vokiškai parašytų knygelių, siūlė jį išrinkti privatdocentu, bet kiti fakulteto nariai,

Paminklas dėl Lietuvos laisvės kovoms kariaus Vėlinių vakarų nepriklausomybės laikais Kauno kapinėse. Šiuo metu kapinės panaikintos ir paminklas okupanto nugriautas.

Nuotr. Vytauto Mazelio

ypač A. Salys ir I. Jonynas, rado, negalįs padaryti dėl savo senos, tik kad šio piliečio pristatyti dokumentai yra prieštaringi, dėl įvairios rašyenos net įtariamai, o pagal mūsų Berlyno atstovybės pranešimą joks jokie nurodytoje mokykloje nedirba ir tik dažnai važinėja iš vienos sostinės į kitą. Tuo visais būniais baigėsi: toliau niekas, net ir pats dekanas, nei žodžio nebetarė apie Chanocho išrinkimą.

Kiek vėliau, kai Aldonos kavinė mums nusibodo, mes persikėlėm į Metropolį. Čia susirinkdavome beveik tuo pat metu, apie 12-tą val. dieną, ir susirinkdavome jau didesnis būrelis: be nuolatinių, dažnesnių dalyvių (V. Krėvės, B. Sruogos, L. Karsavino, Pr. Augustaičio, P. Galaunės, P. Vaičiūno ir manęs), čia kartais dar ateidavo adv. Nargelavičius, didelis gandų žinovas, P. Cvirka, A. Venclova, iš Zarasų atvykęs A. Voldemaras, J. Baltrušaitis, kai iš Maskvos atvažiuodavo į Kauną, ir kt. Šitokioje kompanijoje niekados netrūkdavo kalbų, įvairių žinių, juokų ir kt. V. Krėvė gana gyvai dalyvaudavo pokalbiuose ir kartais tuojau reaguodavo. Pvz. vieną kartą adv. Nargelavičius atėjęs pranešė, kad mūsų valdžia ketinanti atiduoti Klaipėdą vokiečiams. Ši žinia labai sujaudino V. Krėvę: jis visas persimainė, ėmė jo lūpos virpėti — negalėjo nei žodžio ištarti, ir, nieko nelaukdamas, tuojau išėjo tiesiai pas krašto apsaugos ministrą pasiteirauti, ar tai tiesa. Kitą dieną priėjęs man linksmiai pranešė, kad ministras šią žinią paneigė. Jis taip jautriai reagavo, matyti, dėl to, kad, kaip man ne kartą teko patirti, pats jautėsi

drauge su plk. M. Kalmantu nemaza prisidėjęs prie Klaipėdos vadovimo.

Arba štai vėl, už kelių savaičių prieš Lietuvos rusų okupaciją, P. Cvirka buvo itin gerai nusiteikęs: iš kitų šaltinių ir iš dalies iš jo paties neatsargių prasitarimų jau žinojome, kad Lietuvoje netrukus viskas pasikeis, ir naujojoje santvarkoje Lietuvių rašytojų draugijos pirmininku būsis jis, P. Cvirka; saugoko, jam tai net pažadėjęs ir pats Pozdniakovas. Kitame kavos pobūvyje, iškilus šiam klausimui, V. Krėvė P. Cvirka tiesiog pareiškė, kad jo vadovaujamai rašytojų draugijai jis niekados nepriklausys. P. Cvirka, kiek sumišęs, ėmė aiškinti, kad čia nėra nieko nepaprasto: pvz. švietimo ministras K. Masiliūnas, buvęs Pr. Skardžiaus studentas, dabar esąs Lituanistikos instituto direktorius, ir Pr. Skardzius vis dėlto neatsisakęs būti Instituto nariu. V. Krėvė šis aiškinimas nepadarė jokio įspūdžio.

2. Kalbos taisyklos

V. Krėvė savo laiką buvo labai supykęs ant kalbininkų, ypač ant J. Jablonskio, už rašytojų kalbos taisyklą, ir apie tai 1926 m. Pradų ir žygijų I-me n-ryje paskelbė piktą straipsnį, išvadinamas kalbininkus taisytojus blusininkais. Tais pat metais J. Jablonskis į tai atsakė atskiru straipsniu „Blusininko atsakymas neblusininkui“ (Lietuva, 1926, Nr. 173), kur jis pabrėžė, kad žinomesni kalbininkai ne mėginą taisyti rašytojų stilius, bet iškelia aiškštėn netinkamus dalykus, ypač svetimžymes, ir tam pavyzdžių jis davė iš Skirgallos dramos, kuri pirmą buvo parašyta rusiškai ir tik vėliau išversta į lietuvių kalbą. Kaip iš J. Jablonskio recenzijos, išspausdintos 1925 m. Švietimo doko XI-me n-ryje, matyti, šito kūrinio kalboje apsieiti būta tikrai negirtinų dalykų, pvz.: norėjo daugiau šimto litų; dėkojame Dievą; vyrai pasauliu valdo; kur neužmirš visur niekų pridirti; kur tu rasi geresnį manęs; tylėk, tu nie prie ko; tu ėmei beprotauti; Dievas atkreipė į tave dėmesį; didis karas greso (— graso, gresia) tautoms; Skirgal-la vėl nejudamos sėdi; nuduok, kad miegi; galiu tai parparodyti; turis skaitlingas bandas; prieina stala; tepasigaili; Dievas mano sielą, kas tame kaltas; tas pas Dievą prašo taikos; leisk man tai atlikti pirm, negu šią taukę išgeri; mes čia ir esame, kad ji sutikus, ir t.t.

Vėliau, dirbdamas Human. mokslų f-tę, aš neapstebėjau jokios V. Krėvės neapykantos kalbininkams. Priešingai, juo toliau, juo daugiau mudu ėmėme sutarti. Ir duodamas man taisyti savo tolimesnių leidinių kalbą, jis mane sakmiai prašė prašydavo, kad aš ištaisčiau visus netinkamus, tikrai netaisyklus žodžius ar posakius, ypač aiškias nereikalingas svetimžymes, kurių anksčiau jo raštų kalboje dar nemaža pasitaikydavo. Iš savo pusės aš stengiausi nelėsti jo raštų stiliaus dalykų ir būdingų žodyninių tarmybių. Tuo būdu prieš karą talsiau Šarūno (trečiojo leidimo), Mindaugo mirties ir kt., o po karo Dainavos šalies senų žmonių padavimų, Raganauš, Daingaus ir žemės sūnų pirmosios da-

(Nukelta į 2 psl.)

Prano Skardžiaus atsiminimai apie Vincą Krėvę

(Atkelta iš 1 psl.).

lies ir kt. kalbą. Ir jis tais mano taisykloms buvo patenkintas: „Labai esu jums dėkingas už Jūsų darbą. Sutinku su visomis Jūsų pataisomis“ (1949.VI.1). Tik Danguis ir žemės sūnų kalboje prašė išmesti dūkybes (sakyta, matytai) ir nekeisti kalbos struktūros — orientalinio, biblinio stiliaus, kurio pavyzdžio lietuvių literatūra neturinti. Ta pačia proga jis mane klausė, kaip rašyti: pharusimas, parusimas ar parusimas, sikeris ar šikeris, heena ar geena ir kt., ir toliau pridūrė: „Kaip nustatysi, taip bus gerai. Tuose klausimuose Jūs man esate autoritetas, ir prištartauti ne išdrįsiu“ (1949.II.7).

3. Fakultetiniai dalykai ir falsifikacija

Dirbdamas Human. mokslų fte beveik penkiolika metų, aš turėjau daug progų stebėti V. Krėvę ir kaip žmogų, ir kaip kolegą, ir kaip dėkaną. Kiek anksčiau, nesant reikiamų savų specialistų, buvo į fakultetą priskiesta nemaža kitautaučių, kurie mūsų, lietuvių, reikalus ne visados kaip reikiant įsitraukė ir suprastavo. Pvz., vokiečių kalbos ir literatūros katedros vedėjas prof. H. Engertas pasirūpino, kad tos katedros privatdocentų būtų išrinktas dr. G. Studerus, ir pasakui darė visokių sunkenybių asistentui dr. K. Alminui būti kiek patenkintam; dėl to vienam tarybos posėdyje man net teko šį dalyką aiškiai įrodinėti. Bet ilgainiui ėmė vis daugiau rasti patį lietuvių jauniesnių pajėgų, užsieny baigusių specialius mokslus, ir po kurio laiko lietuvinė nuotaika fakultete gerokai pakilo. V. Krėvė tuo buvo patenkintas ir džiaugėsi. Vieną kartą jis man pareiškė: „Mes, seniai, nedaug ką bėpadyrime — visa mūsų viltis jūs, jaunesnieji specialistai“. Ir vėliau jis man bent kelis kartus yra kartojęs, kad kūrinybį mokslo darbą daugiausia gali dirbti tie, kurie yra baigę specialius mokslus, yra mokslininkai gerai pasiruošę ir pasiryžę nuolat kopti į didesnes mokslo aukštes.

Bet ne visi jaunesnieji pasirodė sugyvenami, ramūs fakulteto darbininkai. Vienas toks neramuolis buvo dr. J. Balys. Savo įteikto habilitacinio darbo pratarmėje jis tuo jau ėmė gana žiauriai pulti, niekinti fakulteto narius V. Krėvę-Mic-

kevičių, M. Biržišką ir kt. Komisijos nariai, kurių tarpe ir aš buvau, rado, kad visas jo darbas nėra blogas, bet tonas, kuriuo parašytas, nepriimtinas — jiems atrodė, kad tame pačiame leidinyje negali būti to pat fakulteto nariai visai nekorektiškai, tiesiog įžūliai traktuojami — tai su mokslo neturi nieko bendro, — ir todėl viso darbo jie neatmetė, tik prašė autorių jį peržiūrėti ir išmesti nereikalingas, niekinamas priemaišas. J. Balys dėl to nesutiko, ir fakulteto taryba jo toliau nebeperperrinko asistentu.

Pasitraukęs iš fakulteto, J. Balys nenurimo. 1936 m. Vairo IX-me nuryje jis paskelbė straipsnį „Džukų tautosakos falsifikacija“, kur jis įtarė V. Krėvę klastojus džukų tautosakos dalykus, ypač jų padavimus apie Šarūną ir kt. V. Krėvė dėl to labai jaudinos, ir vieną kartą, mudviem iš Palangos einant į Nemirsetą (Nimmersatt), jis man aiškino: jo keli tūkstančiai surinkti džukų liaudies dainų, priežodžių bei patarlių esą užrašyta taip, kaip girdėta iš žmonių pasakojimų, ir niekieno nekeista; Šarūnas esąs ne istorinis, bet jo vaizduotės jaunystėje sukurtas personažas; pati daina apie Šarūną jau seniau buvusi A. Šleicherio ir vėliau J. Basanavičiaus paskelbta; užkalbėjimai ne jo, bet kiti užrašyti, ir t.t. Tais pat, 1936, metais V. Krėvė paskelbė savo atsakymą J. Balui „Falsifikacija ir faktai“ (Mūsų tautosaka, X, 217—228), kur tarp kitko jis rašo: „J. Balio straipsnis [...] nukreiptas nuo pradžios ligi galo asmeniškai prieš mane. Straipsnis parašytas tokiu brutaliu tonu, kokis iki šiol mūsų rimtoje spaudoje dar niekad nebuvo vartojamas. Kiekvienas pašalinis žmogus, paskaitęs tą straipsnį turėtų būti nušautas. Tai neapykanta, tuo žeminimu mano asmenį, neatsižvelgiant nei į mano amžių, nei į padėtį visuomenėje“. Ir toliau, paneigęs tariamus J. Balio šaltinius, jis baigia: „Ponas Vairo' mokslininkas, neatsižvelgdamas į mano amžių, randa reikalinga išpravaržuoti mane skerdžiumi. Ne užsigaunu, tik, pasijutęs „džukų skerdžius rolėje, kuriam valia dainuoti ir porinti, kaip moka ir nori“, turiu, kaip skerdžius, Vairo' mokslininkui palinkėti vieno dalyko — pasimokyti iš džukų plemenų mandagumo ir tinkamo mokėjimo apsieiti su senesniais už save žmonė-

mis“. Ir V. Krėvė vėliau nerodė jokios pagiežos J. Balui. Kai jis tapo LMA prezidentu, J. Balys pasijuto labai nejaukiai — nežinojo, ką čia dabar turėtų daryti. Apie jo savi-jautą papasakojau V. Krėvę, ir V. Krėvė pasisakė norįs kur nors su juo pasimatyti. Aš juodu suvedžiau Vilniaus universiteto slavistikos seminare, ir... nelauktas dalykas: aš pirmą kartą J. Balį pamačiau tokį nusizėmusį, nuolankų — jis net pareiškė, kad savo dantis toliau įsidedas į kišenę! V. Krėvė, padavęs jam ranką, atsakė didžiuliu šypsena: „Tamtai esi mūsų tautosakos specialistas, ir prašom savo darbą tęsti toliau“. Visą šį dalyką aš jau kartą esu spaudoje paskelbęs, bet J. Balys, susitikęs mane Washingtono Kongreso bibliotekoje, mėgino tai nesusipratimu paversti — jo žodžiais, aš visa tai arba užmiršęs, arba supainiojęs. Čia turiu pasakyti: tokių dalykų aš neužmiršau ir neužmiršiu.

Ir dar daugiau: J. Balio mesti kaltinimai V. Krėvę yra daugiau keršto, ne tiesos, mokslo dalykai.

4. V. Krėvė, diktatūra ir okupacija

V. Krėvė buvo kietas, atkaklus arba, kaip kiti sakydavo, „drapiežnas“ džukas, tam tikras Šarūnas. Bet tuo pat metu jis buvo didelis patriotas, romantikas. Savo 70 metų sukakties proga pasakioje kalbą, kurią aš pareiškė: „Kai pradėjau kurti, tai buvo pirmoji Lietuva, ir aš niekad jos negalvoju, kad dirbu dėl garbės arba pasijutė kaip rašytojas, nes tuomet ir skaitančiosios visuomenės Lietuvoj buvo nedaug. Bet man kilo noras tada atgaivinti tą senovės Lietuvą [...]. Man tada kilo noras parodyti, kad mūsų praeitis yra didingesnė, negu kitų. Ir tada norėjau atkurti tą senąją Lietuvą, kuri viena ranka kovojo prieš visą Europą, kai šioji kryžiuočiams teikė pagalbą. Lietuva ne tikai nesužugo, nenusiėjo, o sužlugdė tą kryžiuotį, kuriam Europa nešė pagalbą. O kita ranka Lietuva užkovojo didesnę pusę šios dienos Rusijos. Norėjau parodyti, kad kovose, mirtinose ir žūbtūtinėse, ji pasidarė didžiausia ir galingiausia valstybė, kad ji atremė Azijos minias, kurioms atsispirti negalėjo visa Europa. Aš galvoju, kad jeigu tie žmonės galėjo tai padaryti, jie turėjo būti miliminkai palinkėti vieno dalyko — pasimokyti iš džukų plemenų mandagumo ir tinkamo mokėjimo apsieiti su senesniais už save žmonė-

Vilniaus nuotaika: Anykščių kapinių fragmentas

Nuotr. V. Maželis

esame ne menkesni, o esame geresni už daug tautų, kurios šiandien save laiko didžiomis“ (Vincas Krėvė-Mickevičius, Cikaga, 1953, 185—186).

Iš pradžios V. Krėvė buvo tautininkų sąjungos narys ir vienas iš jos kūrėjų, drauge su kitais jis yra riuošęs ir tos sąjungos įstatus, o 1925 m. net buvo jos pirmininkas, bet po 1926.XII.17 perversmo jis nu-tolo nuo tautininkų. Lyg protestuodamas prieš vienos partijos vienavaldžiumą, jis vis artimesnis darėsi opoziciniams sluoksniams. Apie jį vis daugiau ėmė spiešti kairesnių pažiūrų rašytojai, studentai ir kt. Jis vis daugiau ėmė vengti vadovaujančiųjų tautininkų, kviečiamas nebesilankė į prezidentūrą ir vis kritiškiau ėmė žvelgti į tautininkų veiklą. Tuo metu jam kaip tyčia dar teko pirminkauti ir Draugijai tarybinių kraštų kultūrai pažinti, kuri, jo žodžiais, turėtų būti tik užsienio reikalų ministerijos reikalas. Aš kviečiamas nepanorau būti tos draugijos nariu, nes iš to nema-čiau kokios naudos lietuvių kalbos mokslui, o gėryns Sovietų atstovybėje manęs visai neviliojo.

Visa tai, žinoma, labai nepatiko tautininkų vadovams, ir jie vis su didesniu nepasitikėjimu žiūrėjo į V. Krėvę žygius. Vieną kartą man, kaip lietuvių kalbos draugijos pirmininkui, teko būti pas prezidentą. Iš pradžios daugiausia kalbėjome apie lietuvių kalbos dalykus, ku-

riaus jis didžiai domėjosi, bet nei-rukus kalba nukrypo į kitą temą — prezidentas prisiminė vyriausybės sunkenybes, tai, kad trūksta tinkamų žmonių vyriausybės darbui, o V. Krėvė-Mickevičiumi, sako, negalima visai pasitikėti. Kodėl negalima, jis man nebeaprašino. Po ku-ruošės ir tos sąjungos įstatų, o 1925 m. net buvo jos pirmininkas, bet po 1926.XII.17 perversmo jis nu-tolo nuo tautininkų. Lyg protestuodamas prieš vienos partijos vienavaldžiumą, jis vis artimesnis darėsi opoziciniams sluoksniams. Apie jį vis daugiau ėmė spiešti kairesnių pažiūrų rašytojai, studentai ir kt. Jis vis daugiau ėmė vengti vadovaujančiųjų tautininkų, kviečiamas nebesilankė į prezidentūrą ir vis kritiškiau ėmė žvelgti į tautininkų veiklą. Tuo metu jam kaip tyčia dar teko pirminkauti ir Draugijai tarybinių kraštų kultūrai pažinti, kuri, jo žodžiais, turėtų būti tik užsienio reikalų ministerijos reikalas. Aš kviečiamas nepanorau būti tos draugijos nariu, nes iš to nema-čiau kokios naudos lietuvių kalbos mokslui, o gėryns Sovietų atstovybėje manęs visai neviliojo.

Ilgainiui viskas pakitė: Lietuvą okupavo rusų kariuomenė, ir tuo-jau buvo pradėta rūpintis nauja, tarybine, santvarka. Pirmiausia reikėjo sudaryti naują vyriausybę, į ku-rią buvo kviečiamas ir V. Krėvė-Mickevičius. Iš pradžios jis su tuo labai nenorėjo sutikti, bet ilgainiui, apie lietuvių kalbos dalykus, ku-

šilingo prašomas ir E. Galvanau-ko patiriamas, pagaliau sutiko; apie visa tai jo plačiau rašyta Nemuno žurnale (1950, III—IV, 10—18). Bet ministeriaudamas tuojau paste-bėjo, kad Lietuvos likimas sukamas visai kitu keliu, negu buvo tikėtasi. Jis aiškiai pamatė, kad ruošiamasi panaikinti nepriklausomą Lietuvos valstybę ir jos vietoj įkurti vasalinę tarybinę respubliką. Tam reikalui buvo iš anksto sudaryti ir planai. Todėl V. Krėvė, matydamas šias užmačias, tuojau kiek galėdamas ėmė šiautėti. Vienas iš jo protesto žygių buvo atsilankymas Karo mi-nisterijos sodyboje ir viešas pareiški-mas, kad mūsų savanoriai neveltui žuvę už Lietuvos nepriklausomybę, ir tuo keliu būsia toliau einama. Jo kitas, paskutinis ir dramatiškas, žy-gis buvo jo kelionė į Maskvą: jis norėjo pasimatyti ir išsiaiškinti su V. Molotovu rusų okupacinius kės-nus Lietuvoje. Bet visa tai jau bu-vo per vėlu: Molotovas, kaip aiš-kiiai matyti iš jo pasikalbėjimo (Žr. Aidai, 1953, III, 122—131), jam vi-sai atvirai pareiškė, kad Lietuva, kaip ir kitos Pabaltijo valstybės, pa-gal anksčiau sudarytą planą be at-odais busiančios įjungtos į Tary-bų (Sovietų) Sąjungą. Ir V. Krėvė grįžo namo visai nusivylęs, parblok-tas. Netrukus po to jį aplankius sergantis. Radau jį didžiai nusimi-nusį. „Nėbėra Lietuvos — Moloto-vas mus visiškai apgavo“, buvo jo pirmutiniai žodžiai. Bet dideli tul-žies akmenis prieplauko skausmai jam tuomet neleidė visos širdgėlos išlieti, tik jis pareiškė viltį, gal ka-da nors galėsias pasakyti visą tei-sybę. Kaip žinome, jis šį savo norą ištesėjo. Ir dar daugiau: kaip Molotovui Maskvoje buvo pareiškęs, jis iš tikrųjų stengėsi nedaryvauti Lie-tuvos nepriklausomybės pakaynos. Rusų okupacijos metu jis laikė-si žavėtina; pvz. Vilniaus valstybi-nio teatro atidarymo iškilmėse jis ne vienu žodžiu, nei mostu nepri-sidėjo prie naujosios santvarkos liaupsinimo, ir vis dėlto susirinkusi gausi publika jam daugiausia plojo. Pasitraukęs iš vyriausybės ir tapęs MA prezidentu, jis buvo pasiryžęs suorganizuoti tokią lietuvių mokslo tvirtovę, kuri būtų ne tik pagrindi-niu mokslo šaltiniu, bet ir stipria tautine atrama. Kad šį įstaiga būtų tvirtesnė, jis jom kvietė įvairių pa-žiūrų darbuotojus. Tarp kitų jis buvo pasiryžęs kviešti ir kai kuriuos buvusius Vilniaus universiteto lenkų profesorius. Tai nepatiko partijai, ir iš Kauno centrinės cenzūros įsta-gos per mane buvo atsiųstas tam tikras įspėjimas; taip buvo padaryta dėl to, kad aš tuomet redagavau Gintiją kalbą, kuri buvo į Kauną stumtinėjama cenzūruoti. Gavęs to-kią žinią, aš tuojau nuėjęs prane-šiau V. Krėvę, kas Kaune manoma apie Akademijos žygius. Jis man trumpai atsakė: „Aš tai žinau, bet dabar lietuvių bei lenkų likimas yra vienodas, ir todėl jie turi išvie-nėti“. Bet tai neilgal tetruko: greitai įvairių kraštų ir nagrinėjo siau-ros specialybės problemas — įvai-rių atomų spektrus.

Nauju IAU pirmininku išrink-tas Indijos astronomas M. K. V. Bappu. Nuo šio suvažiavimo IAU turės nuolatinę būstinę Pa-ryžiaus observatorijoje. Iki šiol tokios būstinės neturėta. Visos jos įstaigos buvo kilnojamos iš vieno krašto į kitą, žiūrint ku-rio krašto astronomas būdavo išrinktas generaliniu sekretori-um.

Maždaug už mėnesio po IAU suvažiavimo, rugsėjo 9 — 15 d. Tucson, Arizona, įvyko atomi-nės spektroskopijos svarstybos (simpoziumas), kuriose irgi daly-vo dr. R. Zalubas. Svarstybos taip pat buvo tarptautinės, nes suvažiavo apie 250 dalyvių iš įvairių kraštų ir nagrinėjo siau-ros specialybės problemas — įvai-rių atomų spektrus.

Nauju IAU pirmininku išrink-tas Indijos astronomas M. K. V. Bappu. Nuo šio suvažiavimo IAU turės nuolatinę būstinę Pa-ryžiaus observatorijoje. Iki šiol tokios būstinės neturėta. Visos jos įstaigos buvo kilnojamos iš vieno krašto į kitą, žiūrint ku-rio krašto astronomas būdavo išrinktas generaliniu sekretori-um.

Maždaug už mėnesio po IAU suvažiavimo, rugsėjo 9 — 15 d. Tucson, Arizona, įvyko atomi-nės spektroskopijos svarstybos (simpoziumas), kuriose irgi daly-vo dr. R. Zalubas. Svarstybos taip pat buvo tarptautinės, nes suvažiavo apie 250 dalyvių iš įvairių kraštų ir nagrinėjo siau-ros specialybės problemas — įvai-rių atomų spektrus.

A. Radžius

5. Vienbūmas ir ilgesys

Išvykęs iš Lietuvos, V. Krėvė sve-tur jaučiasi gana nejaukiai, visą sve-timas, visiems tolimas, netikras del-rytojaus. Iš pradžios jam, kaip ir daug kam kitiems, rodėsi, kad ši mūsų išvyka gal bus laikina, gal netrukus grįšime Lietuvon, bet il-gainiui šios viltys vis daugiau blė-so, ir vis mažiau buvo matyti, kad mūsų turėtieji troškimai kada nors beįvyks. Man su V. Krėvę neteko matytis nei Europoje, nei šlame krašte. Teko su juo palaukti kan-tykius raštu, ir tie raštinaf sahyt-čiai tešėsi nuo Vienes, kur iš pra-džios drauge buvome nuykę, ligi pat jo mirties. Iš jo gautų laiskų iš viso turu 40; du iš jų rašyti mano žmonos vardu. Pirmus du laiskus gavau iš Vienes (1944.VIII.24 ir 1944.VIII.29), keliolika iš Ber-lingo, iš Wiener Neustadt, iš Cla-senbacho stovyklos, vieną iš Mün-cheno, kai jis vyko į Ameriką, ir vi-sus kitus iš Philadelphiajos. Visu-se šiuose savo laiskuose jis reikla savo įvairią nuotaką, dažnai gana liūdną.

Vykdamas į Ameriką, jis man iš Miuncheno rašė: „Sėdžiu su žmona Miuncheno emigrantų stovykloje ir laukiu eilės važiuoti toliau, į užjūrį. Sunku skirtis su Europa ir vykti ten, kur niekas manęs nelaukia ir mano atvykimu niekas nudžiugin-tas nebebus. Kaip įsitaistysiu ten, vie-nas Dievas nežino, bet manau, kad ten manęs saldūs pyragai nelaukia. Vis dar norisi tikėti, kad teks dar sugrįžti Lietuvon, jei ne darba dir-bti, tai nors mirti tėvų žemelėje“ (1947.III.7).

Atvykęs į Philadelphiajį, jis man ilgesingai rašė: „Negaliu pasakyti, kaip esu Jūsų pasilgęs. Tiek ilgai gyvenome ir dirbome drauge! Čia jaučiuos vienšias labiau, nepalygi-namai labiau, negu Glasenbacho stovykloje, kur gyvenome tokie pat, kaip aš, žmonės, tos pačios nuotai-kos, tą pačią pažūrį ir troškimų. Čia aplinkui viskas svetima“ (1947.VIII.7). Arba: „Mudu su žmona gy-venam, kaip gyvenusiu — niekas nepasikeitė... Taip jau gyvenimas mano čia nuobodus. Net ką nors dirbti ar rašyti visa nėra, noro, nes čia tokie raštai, kaip mano, niekam nėra įdomūs. Sielą prislėgė apatija. Reikia tikėtis, kad su pavasariu vis-kas praslinks, nors jaučiu, kad silp-nėju ir kūnu ir siela“ (1947.XII.27). Ir, apskritai, visas amerikiečių gy-venimas jam neatrodė imponuojan-tis: „Čia [t.y. Amerikoje] irgi balti pyragai nelaukia. Ten [t.y. Europo-je] jūs jaučiatės visgi žmogumi, in-teligenčiu, profesoriumi. Čia [t.y. vi-sa tai nieko nereikš. Mokslas, talen-tas neturi jokios reikšmės, o vien tik doleris. Pagal jį tik vertinami čia žmonės. O kadangi mes nieko neturim, todėl atsiduriame pačioje visuomeninės piramidės papėdėje. Esame niekas, nulis“ (1949.IV.1).

Gana juodai jis aprašo lietuvių emigrantų ir savo paties gyvenimą: „Gyvenimas pas mus, lietuvius emi-grantus, visai apmirus. Aš, kaip se-nas, netekęs energijos ir judrumo, stoviu nuolaliai ir stebiu. Tik, deja, nėra ko stebėti. Vietiniai lietuviai čia griežtai pasiskirstę į dv grupes: į griežtus, fanatiškai nusiteikčius, katalikus ir į komunistus. Kiti be-veik netenka sutikti. Todėl tenka nuolaliai stebėti, ir neketinu, jėš-koti kokių nors santykių. Būgusie-ji DP čia daugiausia jaunimas, ir aš esu jiems svetimas ir neįdomus“ (1950.IV.3).

Vėliau dar pesimistiškiau rašė: „Gyvenu čia, kaip vilkas vieglas, be atities, be jokios vilties. Kaip sutvarkysiu savo gyvenimą, kai teks pasitraukti iš universiteto, sept-y-nioms dešimtims metų sukakus, vi-sai nežinau ir nenumatau“ (1950.V.29).

Man pasveikinus jį 70 metų su-kakties proga, jis man rašė: „Sve-tikinate mane 70-šiai metų sukakus. Ar ne geriau būtų pareikšti „man užuojautą? Tokios suaktuvės, nesu-kelia džiaugsmo, nes tai naujo, var-go ir skurdo pradžia, skurdo, ku-ris, matyti, pasibaigs, tik man, mi-lrus. Dėl mano amžiaus turiu pas-traukti iš universiteto su pensija 13

Lietuviai astronomų suvažiavime

Galėtume sakyti, kad pasaulio astronomai š. m. rugpjūčio 14 — 23 d. užvaldė gražųjį Kanados miestą Montreali. Apie 2300 mokslininkų iš 48 kraštų sugu-žėjo į 17-ji Tarptautinės astron-o-mų sąjungos suvažiavimą dis-kuotui įvairias astronomines problemas bei organizacinius rei-ka-lus. Dalyvavo tokios pasauli-nio garso asmenybės, kaip Kana-dos Nobelio premijos laure-atas G. Herzberg, molekulinės spektroskopijos specialistas, žy-mus amerikiečių astrofizikas iš Chicago universiteto S. Chan-drasekar (gimęs Indijoje), radijo astronomas iš Cornell universi-teto Frank D. Drake, astron-o-mas — biologas Carl Sagan ir daugelis kitų. Mums įdomu tai, kad šios didelį tarptautinį presti-žą turinčios organizacijos suva-žiavime dalyvavo ir du lietuviai. Tai dr. Romualdas Zalubas, at-stovavęs JAV Standartų biurą ir dr. Romuladas Mitalas, Kanados Ontario universiteto, esančio Londone, netoli Toronto, astro-nomijos profesorius. Dr. R. Zalu-bas jau nebe pirmą kartą daly-vo Tarptautinės astronomų są-jungos suvažiavime. 1970 metų Brighton suvažiavime Anglijo-jis paskelbė savo ištirtą toriaus spektrą, kurs buvo priimtas kaip standartas astrofiziniams tyrinė-

jimams.

Tarptautinė astronomų sąjun-ga yra profesionalų organizaci-ja, įsteigta 1919 metais. Ji išsi-vystė iš Tarptautinės saulės ty-rimų sąjungos, kurią įsteigė gar-sus amerikiečių astronomas George Ellery Hale. Jis taip pat įsteigė Yerkes, Mt. Wilson, Mt. Palomar observatorijas ir jo priežiūroje buvo statomi didžiausi pasaulio optiniai teleskopai šioms obser-vatorijoms. Jis išrado vadinamą-jį spektroheliografą, kuriuo ga-lima fotografuoti saulės protube-ransus bet kuriuo metu, nelu-kiant visiško saulės užtemimo.

Tarptautinė astronomų sąjun-ga, sutrumpintai vadinama IAU (International Astronomical Union), kas treji metai šaukia vi-suotinius savo suvažiavimus, ku-rie vyksta vis kitose žemės rutu-lio šalyse. Siemet štai buvo Mont-realyje, 1976 m. Grenobly, Prancūzijoje, 1973 m. suvažiavimas bu-vo padalytas tarp Sidnėjaus, Aus-tralijoje, ir Varšuvos, o 1970 m. — Brighton, Anglijoje. Tie suva-žiavimai svarsto tarptautinio as-tronomų bendradarbiavimo klausimus, plataus masto tarp-tautinių stebėjimų koordinavi-mą, teikia oficialius pavadinimus naujai atrastiems astronomi-niams objektams. 1928 metais IAU patvirtino žvaigždynų ri-

bas ir pavadinimus, kurie dabar jau standartiniai. Be to suvaži-avimų metu daromi pranešimai apie naujai pastebėtas erdvės fe-nomenus, nagrinėjamos naujos teorijos, įvairių tautų specialis-tai męga asmeniškai bei savo specialybės kontaktus tarpusavy. IAU turi telegramų biurą Smith-sonian astrofizinėje observatorijoj

Cambridge, Massachusetts. Tasai biuras informuoja pasaulio obser-vatorijas apie naujai atrastas no-vas, kometas ir kitus dangaus skliauto reiškinis, kuriems rei-kia dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Cambridge, Massachusetts. Tasai biuras informuoja pasaulio obser-vatorijas apie naujai atrastas no-vas, kometas ir kitus dangaus skliauto reiškinis, kuriems rei-kia dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planetų ir satelitų komisija, kintamųjų žvaigždžių, artimų dvigubų žvaigždžių ko-misijos ir t. t. Dr. R. Zalubas pri-ka dar papildomų stebėjimų.

Visas IAU mokslinis darbas yra dirbamas 38-se komisijose. Viena iš jų rūpinasi tik saulės aktyvumu ir jos problemomis,

antra meteorais, trečia kosmo-logija, toliau planet

Santykiavimas su mirusiais mūsų tautosakoje

GAZINA KRIVICKIENE

Lietuvių tautosaka: dainos, prietarai, papročiai ir kitos tautosakos rūšys — nuostabiai vertingas mūsų protėvių palikimas, kuriame atvaizduojama ne tik kasdieninis žemdirbių tautos žmonių gyvenimas, bet ir mastoma apie pomirtinį sielos gyvenimą, gyvųjų ir mirusiųjų santykiavimą. Šio savito, prieš-krikščioniško gyvenimo liekanų yra užlikusių mūsų tautosakoje ir net kai kuriuose papročiuose, prietaruose ligi šių dienų.

Gamtą ir jos jėgas ten buvo suvaidinčius, paslaptingos, galios. Našlaičiai, įsiskodami paguodos, kreipiasi į saulę, kaip į motinėlę, į kitus dangaus šviesulius, į augalus, paukščius, žemę.

Aina siratėlis viešoju keletu, Ir išdygo lelijė šalyje tū šilkele.

Tiesi prieidamas, pasikloniodamas: Ar nebūtum, lelijėle, man už motinėle? Lelijėle tarė, siratėlė barė: Ką aš būsiu, siratėli, tau už motinėle — Neturiu kojelių, ne baltų rankelių, ne neturiu, siratėli, ne meilės žodelių: Sakmėlis — kojėlis, lapelėlis — rankelės, O tie baltieji žiedeliai, tai meilės žodeliai.

Našlaitė, kuri neturi motinėlės, nė tėvelio, išgirdusi gieslę gegutę kukuojant, klausia: — Oi, tu, gegutėle, Tu margapunknelė, Pasakyk, gegutėle, Kur mano matutė? Tavo matutė Gul smilčių kalvėly, Tavi jaunos, dukterėli, Labai žėlavoja.

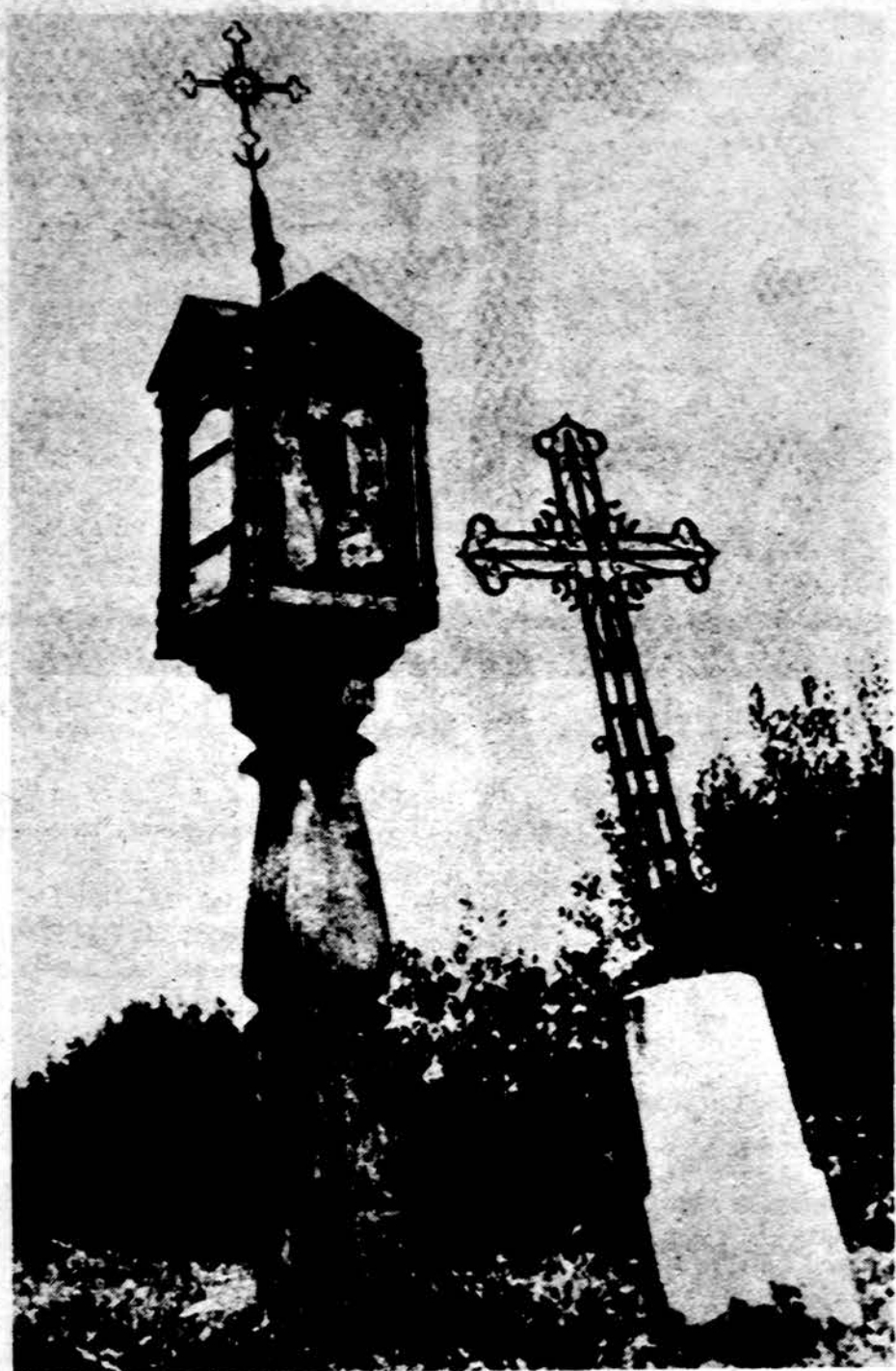
Senas žemės garbinimas ir suvaidinimas pasiliko ligi šių dienų liaudies dainose. Žemė — tai tik savo, vaistais maistina žmones, bet ji priklaudžia mirtiesiems, atima juos iš artimųjų ir kalba su našlėmis šioje dainoje:

Prano Skardžiaus atsiminimai apie Vincą Krėvę

(Atkelta iš 2 psl.)

dol. 50 centų į mėnesį. Gal dar gausiu iš „social security“ apie 60 dol. Iš to teks mums su žmona gyventi, įsiskodinti, bet mažai tikėtina, kad surasim tinkamą. Apie žinią darbą nebeteikia galvoti — jėgų nėra, nors jaučiuosi gerai, nesergu. Tik su akimis kiek blogiau“ (1952.XI.2). [Vis dėlto, taip blogai nebuvo, kaip Krėvė buvo nuostipstas. Štai vėliau, jau išėjęs pensiją, Krėvė rašė 1953.VIII.13 prof. M. Biržiškai: „Atsiprašau, kad taip vėl atsiliepiu į Jūsų laišką — pasibaigus mano tarnybai Pensilvanijos universitete, buvau užimtas asmeniniais savo reikalais, kuriuos suvaidinti buvo nelengva. Susitvarkė žinau, negu tikėjau, ir šiandien jau galiu ramiai atsidusti — gyvenimo minimumas yra užtikrintas, o tai jau daug reikšia“. Red.].

Šiokia nuotaika gyvendamas, jis rašė, kad aš dažniau jam parašiau, o ilgiau negavęs laiško, jis man aišmingai rašė: „Ačiū Dievui, kad tik nuovargis, bet ne užsivargimas yra Jūsų ilgo tylyjimo prieštis. Man esate, kaip ir buvotė vienas iš artimiausių ir maloniausių draugų, ir todėl kiekvienas Jūsų žodelis suteikia man džiaugsmą“ (1952. XI. 2).

Senosios Uptėnų kapinės Klaipėdos krašte. Nuotr. M. Sakalauskas

nos ištraukoje (mano motinos dainuotoje):

— Oi, žeme, žeme, siera žemele! Atėmėi tėvą ir motinėle. Atėmėi tėvą ir motinėle, Paimk ir mane, valios mergelė. Žemelė tarė, mergelė barė: Da tu per jauna žemės martelė — Išvirk vargelius, pramink takelius, Tada tu būsi žemės martelė.

Pati mirtis lietuvių tautosakoje taip pat suvaidinama — Giltinė. Ji paprastai slankiojanti ten, kur yra sergančių žmonių. Jos atėjimą kartais išpranašauja įvairūs ženklai: dejuojančios pelėdos balsas, kaukiantis šuo, girgždantys balkiai

ir kt. Ją gali matyti sunkiai sergantieji.

Buvo tikima, kad žmogui mirštant jo dvasia su pasakytiniais atsidūsimais apleidžia kūną, tačiau ji lieka prie lavono tris dienas, būtent, tą laikotarpį, kol lavonas, pagal lietuvišką paprotį, būdavo laikomas pašarvotas namuose. Kūną iš namų išdėdinti ir dvasia drauge išdėdinti ir persikelti į nemirtingų sielų pasaulį. Kad neatsiaktų galutinai su artimu mirusiuoju, lietuvių tautosaka sukūrė tam tikrą tarpinę tarp kūno ir sielos būtybę — vėlę.

Dr. Jonas Balys, tautosakos tyrinėtojas, taip apibūdina vėlę: „Ji yra skirtinga nuo medžiaginio kūno, tačiau nėra visai nutraukusi su juo ryšio. Galima ją būtų pavadinti praskiestu

arba sudvasintu kūnu. Vėlės slankioja kaip šešėliai, jos esą permatomos kaip koks rūkas ir minkštos kaip vilna. Tačiau jos turi mirusio žmogaus pavidalą ir galima atpažinti iš veido ir drabužių“.

Dr. Marija Alseikaitė - Gimbutienė taip rašo apie vėlę:

„Vėlė tarsi žemiškąjį žmogaus gyvenimą, ji yra lyg gyvo žmogaus atvaizdas, lyg kūnas be materijos, tartum išuštintas be gyvenimo sielos kūnas“.

Dabartiname „Lietuvių kalbos žodyne“, duodami šitokie suglausti apibrėžimai: Dvasia — įsivaizduojama būtybė, siela, vėlė. Siela — įsivaizduojama būtybė, nemiršanti žmogaus dalis. Vėlė — numirėlio dvasia.

Iš tautosakos užrašinėtojų surinktų nuostabiai gražių ir graudžių raudų ir dainų, atrodo, kad mūsų protėvių vėlių pasaulis, kurį mirusiojo vėlė patenka, yra labai panašus į gyventojų žemėje. Atvykusioms vėlėms jau anksčiau ten esančios atkelia vartelius, pasodina į vėlių suolelį, pamokina kaip reiklia elgtis. Tačiau, kartais atsiranda ir ne visai draugiškų vėlių, pvz., žmona aprauda mirusį vyrą:

„Nei žiaurių vėjelių buvo, nei bangių ketelių ljo; palaukė tokį gzuolėlį, paskynė mano dobilėlį... Pulk po kojelių mano motinėlei gimdytojelei, mano tėveliui augintojelei. O primkite savo žentelį, mano vyrelį už baltų rankelių... tik jūs pirmes, tik jūs lytres... O atkelkite vėlių vartelius, o atdarykite vėlių dureles, o priimkite mano vyrelį, o pasodinkite į vėlių suolelį, į lemtą pulkelį (kad nebūtų vėlių pultas)“.

Motina, apraudodama mirusį sūnelį, tartum kalbasi su anksčiau mirusia savo motina, bet irgi lyg kaltina save, kad jos rankelės gal buvusios per sunkios ir žodeliai per skaudūs:

„O, mano sūneli, mano diemėdėli! O, mano mažukėli, ar mano rankelės taip sunkios, ar mano žodeliai taip skaudūs? Nunešk garselį pas mano motinėle. Motinėle. Motinėle tu mano, senglavėl tu mano! Pasiklonioju aš tau“.

pamato. Gyvenu dabar, kaip meška lauze — nieko nematau, su nieku nesutinku. Aš niekur nebuvoju, ir pas mane niekas nesilanko. Bet ne nuobodžiau“ (1953. XIII. 21).

Paskutiniame savo laiške V. Krėvė šiaip man rašė: „Atleiskite man, kad ilgai nerašiau: visą laiką sirgavau, pagaliau priverstas buvau pasiduoti operuojamas. Išmė akmenis ir dar kažką ten išplovė. Operacija, sako, pavyko, bet trečią dieną įvyko kažkokios komplikacijos, pakilo karštis, ir daugiau, kaip parą, gulėjau be sąmonės, gerokai nuvargdintas ir saviškis, ir gydytoja, kuris mane operavo. Šiandien jau viskas praėjo. Tris savaites išbuvęs ligoninėje, jau keletą dienų prasišlinko, kai esu namie, nors nesijuntu dar visai sveikas. Matyti, ne tiek greitai atgausiu jėgas ir lygsvarą.“

Gal šiais metais turėsi atostogų. Atsilankyk pas mus. Labai norisi man pasimatyti su Jumis, kol dar netenka leisti į kelionę, iš kurios niekas nebegegrįžta. Vykti į Clevelandą neturiu galimybės dėl įvairių priežasčių, apie kurias geriau nekalbėsiu.

Atleisk, kad rašau mašinėle — ramkos dreba ir negaliu jų suvaldyti. Dabar nieko nedirbu ir nemėnuo, kad greitu laiku galėsiu ir sugebėsiu imtis darbo“ (1954.VI.4).

Su šiuo laišku pasibaigė mano ilgoka korespondencija su V. Krėve: jis mirė 1954.VII.7.

voį pažias kojėles per mano sūnelį, per mano mažukėli. Mano motinėle, pasitik ir primk mano sūnelį ateinantį, o panešio ant baltų rankelių mano mažukėli, mano nieko neišmanantį, be kalbės, nė ant kojelių nepastatytą; tu pavadėio, tu išmokink...“

Motina, apraudodama dukrelę, išleidžia ją į vėlių marteles ir tikisi, kad gal jos dukrelė kokių žolynėlių išdygs, žiedelių pražydės:

„O kad aš taip būčiau sulaukusi, kaip žmonių motinėles: užsigauginusi, į marteles išleidusi su linksmu širdėle, su rūtų kvietėle, su šilų kaspinėliais, su kanclėlėmis, su būgnėliais, su gražiomis dainelėmis... Mano dukrelė, vėlių martelė!.. o kokių žolynėlių išdygsi, kokiomis šakelėmis iššakosi, kokiais žiedeliais pražysi...“

Mirusiųjų vėlės kartais sugrįžta į namus; pvz., mirusi motina sugrįžta naktį pasupti, aptvarkyti neprisijūrimo savo kūdikėlio. Tačiau vėlės labai retai gali matyti žmones.

Dainose ir sakmėse randama kartais atspindžių senojo lietuvių tikėjimo, kur minima, kad mirusiųjų sielos atsigimsta, pereina gyventi į augalus, paukščius. Dr. Marija Alseikaitė - Gimbutienė, rašydama apie senovės lietuvių tikėjimą, pastebi: „Po mirties gyvenimo siela nuo kūno atsiskiria ir ji daugiau nebegrįžta. Ji su kūnu nemiršta, ji tik neišlaiko savo individualumo, įsikūnija į kitą pavidalą, apsigyvena kitame nešėlyje“.

Tikėjimą į įsikūnijimą pa-

vaizduoja tokia daina:

Ai nekirskite, tikras tėveli, šone kelio berželio, Nesisemkite, tikra motule, iš versmės vandenėlio, Nešienaukite, tikras broleli, pabaliais šienelio, Neraškykite, tikra sesule, iš daržo žolynėlio. Šone kelio berzelis — aš pati ten įsumutė, Iš versmės vandenėlis — gailiosios asarėlės, Pabalyje šienelis — geltonieji plaukeliai. Iš daržo žolynėlis — šviesiosios tai akelės.

Mirusiųjų vėlės - dvasios kartais neturi ramybės, vaidenasi — pasirodo gyviesiems. Vaiduoliai tai esą dvasios tų, kurie ne savo mirtimi, ne laiku mirė, „nelaikiai“. Jie esą vaidenasi tiek laiko, kiek jiems buvo skirta gyventi, arba tie, kurie prašo gyvųjų ką atlikti ar už juos pasimelsti, ir nurimsta, kai jų prašymus patenkina. Plačiau žiūr. Lituanistikos instituto 1973 m. Suvažiavimo darbai).

Slinko metai, šimtmečiai. Žmonėse ir tautos įsigali krikščionybė. Senas lietuvių tikėjimas pradėjo silpnėti, prarasdamas savo mistišką galią. Atsiranda kenčiančioji, už savo nusikaltimus atgailaujanti siela, iš slavių paimta „dūšia“, kuri bando įsikūti ramybės medžiuose, augaluose, bet ramybę atranda bažnyčioje atnašaujamos mišiose. Tačiau kai kurios senos bendravimo su mirusiais liekanos dar atsispindi tiek tautosakoje, tiek žmonių papročiuose.

Pauliaus Galaunės sukaktis ir nauja studija

Buvęs Kauno ir Vilniaus universitetų profesorius Paulius Galaunė, gyvenęs Kaune, parašė naują menotyros studiją „Vilniaus universitetas litografijos Lietuvoje pradininkas“, kuri bus išspausdinta sekančiais metais. 1980 metų sausio 25-tą

Marija Stankuvienė-Saulaitytė, poetė, literatūros mokslus baigusi Connecticuto universitete, parašydama disertaciją darbą apie egzistencinį Nabalovo romane. Anksčiau yra dėjęsi anglų kalbą ir literatūrą Marylando universiteto Europos skyriuje. Šiuo metu yra angažuota lituanistikos kursams Illinoiso universitete, Chicago Circle. Einami kursai, universiteto pažymėti atitinkamais numeriais, atrodo taip: 101 — dvi grupės; naudojant žodymus, rašant ir talsant, skaitoma ir vertinama antologijos „Tiltai ir tuneliai“ medžiaga; 104 — gramatika ir sintaksė, skaitomos ir vertiamos K. Bradūno „Sidabrinės kameros“ ir analizuojami A. Barono „Šilki ir tinkiai“; 221 — kursas pavadinamas „Prozos mėsra“; A. Vaitkūnaitis („Gluosnių daina“), J. Janušas („Ir nebe-pasinašė“), Katiliškis („Apsakymai“), V. Pietaris („Algimantas“), J. Biliūnas, Valžantas, Zemaite, Vienuolis, Grušas, Krėvė (po vieną novelę kiekvieno). Marija Stankuvienė-Saulaitytė kalbės ir antologijos „Lithuanian Writers in the West“ susitikime, Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje, š. m. lapkričio 9 d.

Iš keturių tūkstančių

MARIJA STANKUVIENE - SAULAITYTĖ

- 1
Tave pasiekia mano laiškas rudens lapu — lengviau, baldiau, kur tolymė spalvos neturi, nei judesio paties, tik atspalvų anų dūny.
- 2
Ir vėl laiškas, sekimas tavo minties tarp daugelio vėjų.
- 3
Ar išskaitys kas mano žodžiuose tavo eiles?
- 4
Ne visai tiesa, kad vasara pripildė žemę. Ryškiau tu vaikštai žiemą. Muencheno gatvės vienodai ramios ir neramios, snigiant. Jų nepalikame, išsaugodamos kiekvieną posūkį savo miestų tirštėjantiame žemėlapyje. Vieni jie vieno žemyno randai, neuždengiami net žygsenos švystelėjimo į laiko tankmę.
- 5
Kai buvo galima tapti poetais virš žemės, nereikėdavo rūpintis pėdsakais ar išsišlyrimu. Užtekdavo galbūt pūstelėjimo kad visa grįžtų lygiai taip pat, kaip būta kažkam.
- 6
Dabar žemė mūsų žodžiai, ir mūsų veido bruožai neatsileidžia sapnuose.
- 7
Pastujuoksi tu, skaitydama, kad tavo vietas lankau, jų nesuprasdama net rudenį, kada paprastaiju galvoti dabartimi. Skrosti ir skaidyti išnars nebeįmanoma be žodžių savo kalba, nes nebe laikas perteikti prasme topografijai vieno taško užgesiai. Visa svarbu ir nesvarbu kelionėje gilyn. Ir kito miesto, spėjau, nebeturėsimė kartu.
- 8
Paskutiniame etapui vardą surašė tu, savo žodynuose pažymintį kelionei naują krevę.
- 9
Tuo tarpu klausyhuosi, užmerkus trumpam akis.

Galaunei sueis 90 metų amžiaus. 11 knygų ir daugybę straipsnių. Nuo praėjusių metų gruodžio 2 jis buvo Čiurlionio galerijos Kauno kūrėjas ir direktorius nuo 19-gimū ir širdies priepuoliu. Pagimė 24 iki 1949 metų. Linkime prajo praeitą vasarą ir vėl rašo, nors fesoriui jau sveikesniai atvesti dar ne visai sustiprėjęs. Paulius kurybingo gyvenimo 90 metų su-Galaunė yra vienas iš didžiųjų kakti. Lietuvos menotyrininkų, parašes

J. Gbt.

Jono Kelečiaus teatras

NIJOLĖ MARTINAITYTĖ

Jono Kelečiaus rečitalis, 1979 m. spalio 21 d. Chicagos Jaunimo centro didžiojoje salėje. Programa: Kazio Bradūno "Pokalbiai su karaliumi"; Mariaus Katiliškio "Kaimiška detalė"; Vytautės Žilinskaitės "Labai išsilgęs"; Oskaro V. Milašiaus "Miguel Manara" (VI paveikslas). Rečitalio dalininkas — Adolfas Valeška; muzikos parinkimas, pritaikymas ir apšvietimas Vandos Alekniešės; technikinė talka Pauliaus ir Audrės Aleknu. Anonsinis rečitalio plakatas — dail. V. Luko.

Pirmojo rečitalio daly — K. Bradūno "Pokalbiai su karaliumi". Tai šių tremties dienų poeto dramatiškas ir lyriškas žodis, liečias mūsų tautos istoriją ir šiandieninę jos situaciją. Visa tai įreminama atsakymuose į valdovo Gedimino XIV šimtmečio laiškus. Tekstas gana nelengvas ir vidurinėje daly istoriką eiga gerokai komplikuoja. Visa tai reikiama, jog ši poeto veikalą perduoti publikai yra didelis uždavinys aktorui.

Scenai atsidarius, pamatėme jos erdvėje spindinčią Gedimino karūną, o fone — Viduramžių riterio šarvus. Visa tai turėjo mums priminti anų laiško rašymo laikotarpį. O tą neapčiuopiama, bet labai realia tremties tragedija, kuri atspindi poeto žodyje, Jonas Kelečius išryškino savo vidi-

ne kaitra, virtusia mūsų visų skausmu. Pokalbiai aktorius pavairinti judesiu ir tekstui tinkančiomis detalėmis, pvz. poeto rašymas poezijos eilučių. Gal tik kartais Kelečiaus poeto interpretacijoje norėjosi kiek šviesesnių spalvų, vietoj pagrindinių potamsių, gera dalimi dostojevskinių.

Laiškų garsinis tekstas buvo įreikduotas paties aktorius. Jie visi aiškūs balso interpretacijoje, kurioje aiškiai girdėjome Gedimino "valdovišką tarmę" ir kitų, pokalbyje dalyvaujančių, mandumą bei klaidą.

Poeto kostiumas, scenos apipavidalinimas ir tam tikrose vietose muzikos parinkimas "nesijovė" viens su kitu, bet taip pat ir lengvai "nesiklijavo" į organinį vienetą. Kitaip sakant, nuo teksto jie nieko neatėmė, bet ir nieko jam nepridėjo.

Antroje dalyje išgirdome Joną Kelečių kaip puikų pasakotoją. Scena šiltai apšviesta, su žydriniais šviesiais ruda eilute — tik be švarko, elegantiškai atrodantis, laisvai scenoje besijaučiantis, porino mums M. Katiliškio "Kaimiška detalė". Ši detalė Kelečiaus rankose tapo gyva žiūrovų vaizduotėje. Tik parinkta muzika ir garsai pasakojimo metu, o ypač pradžioje, truputį blaškė klausytojų vaizduotę. Gal buvo

Aktorius Jonas Kelečius interpretuoja Kazio Bradūno "Pokalbiai su karaliumi" spalio 21 d. Jaunimo centro didžiojoje salėje, Chicagoje, įvykusiame aktorius rečitaly.

galima apsieiti ir be jų. Po to sekė V. Žilinskaitės komiškas gabalėlis, parašytas klasikine šios rūšies tema — du žmonės kalba vienas apie du skirtingus dalykus; juos kartu sudėjus, gaunasi juo-

kinga situacija. Šį gabaliuką Kelečius taip pat atliko puikiai, sukeldamas publikoje daug juoko. Paskutinėje daly — VI paveikslas iš O.V. Milašiaus žymiojo veikalo "Miguel Manara" (ver-

timas A. Vaičiulaičio). Čia Kelečius visapusiškai pajuto Milašiaus ritmą. Jos senas Manara ritmiškai artėja prie mirties — lyg Bacho serebando — kol amžinai sukurta prieš Nukryžiuotąjį. Adolfo Valeškos scenos apipavidalinimas savo užuomina ir stiliumi pabrėžė Milašiaus ir Kelečiaus tikslą. Čia skirtingos meno šakos, kartu su apšvietimu, susilydė į tamprią vienetą. Tai buvo teatras visa to žodžio prasme.

Atskirai paminėti vertas Vandos Alekniešės apšvietimas. Tai buvo tikrai profesionaliai atliktas darbas, ne tik techniskame įkūnime, bet ir suvokime apšvietimo reikšmės bei jo estetikos scenoje.

Žiūrint į rečitalį vien techniškąją prasmę, jis buvo gana sudėtingas. Bet Pauliaus ir Audrės Aleknu dėka viskas plaukė lyg sviestu patepta.

Šiame rečitalyje Jonas Kelečius parodė savo plačią vaidybos skalę ir techniką. Visada žinojom, jog jis yra puikus aktorius, bet šį kartą jis lyg užantspaudavo dokumentą, kad yra ne tik neeilinis, bet ir labai retas aktorius.

Rečitalis baigtas oficialia iškilme. Jonui Kelečiui buvo įteiktas JAV LB Kultūros tarybos sudarytos komisijos Jonui Kelečiui paskirtoji Aktoriaus premija — 1000 dolerių. Mecenatas — Lietuvių fondas. Komisijos pirmininkas ir Kultūros tarybos įgaliotinis Česlovas Grincevičius, tardamas žodį ir laureatą sveikindamas, premiją įteikė.

Rečitalį ir visą iškilnę rengė šiam reikalui susiorganizavęs komitetas, kuriam pirmininkavo Irena Pemkuvienė.

Raffaele (Italija, 1483-1520)

Allegorinės figūros piešinys dailininko Raffaele, 16 šim. Romoje gyvenusių dailininkų piešinių parodos, šiuo metu vykstančios Chicagos Meno institute.

Romiečių piešiniai Chicagoje

Chicagos Meno institute šiuo metu vyksta ne tik didžioji, iš įvairių pasaulio muziejų ir privačių kolekcijų sutelkta H. Toulouse-Lautrec'o tapybos paroda, bet ir šešioliktojo šimtmečio romiečių dailininkų piešinių paroda. Ji pavadinta "Roman Drawings of the Sixteenth Century from the Musée du Louvre, Paris". Tai iš Louvre'o muziejaus pasiskolintas ir Chicagon atvežtasis lobis. Žiūrovui prieš akis epocha, kada renesansinė Italija buvo nepralenkiamas ir būlais jos didžiųjų meistrų piešiniai. Šešioliktojo šimtmečio jų ypačiai buvo tirsta pačioje Romoje, kada joje gyveno tokie milžinai kaip Michelangelo, Raffaele, Caravaggio ir daugelis kitų. Čia pamintų ir nemintų unikalūs piešiniai dabar tiki gliciams pamatyti ir jais pasigrožėti yra puiki proga. Paroda Institute tęsis iki ateinančių metų sausio mėn. 6 d.

Nauji leidiniai

• PASAULIO LIETUVIS, 1979 m. liepos mėn., Nr. 7. Leidinys bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia PLB valdyba. Redaguoja Romas Sakadolskis ir Romas Kasparas. Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: "Pasaulio lietuvis", 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Spaudžia "Draugo" spaustuve. Metinė prenumerata — 6 dol.

• LAISKAI LIETUVIAMS, 1979 m. rugpjūčio mėn., Nr. 8. Lietuvių jėgų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaguoja Juozas Vaišnys, S. J. Administruoja A. Likanderienė. Viršelis ir skyrių vinjetės Vilijos Elvaitės. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56 St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 34. Translated by: Vita Matusaitis. Translation Editor: Rev. Casimir Puigevičius. Published by the Lithuanian R. C. Priests' League of America, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N. C. 11207. Printed by Franciscan Fathers Press, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. C. 11207.

• LAIVAS, 1979 m., Nr. 4. Religinio ir tautinio gyvenimo mėnesinis žurnalas. Leidžia Marijonų vienuolija. Redaguoja J. Vaškas, MIC. Metinė prenumerata Amerikoje — 4 dol, kitur — 5 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

• ŠALTINIS, 1979 m., Nr. 8. Tikišinės ir tautinės minties žurnalas, išimantis kas du mėnesiai. Leidžia Marijonai ir Šv. Kazimiero sąjunga. Redaguoja kun. S. Matulis, MIC. Administruoja J. Dubickas. Redakcijos ir administracijos adresas: 16 Hound Rd., West Bridgford, Nottingham NG2 6AH England. Metinė prenumerata — 4 dol (2 sv.).

Šimtmečių miestelio mūrų panoramą ir krūtinę užlieja graudžiai šiltas jausmas. Stratforde, valio teatre, į Viktorijos ežerę plaukiojančias baltas gulbes ir raišas kanadiškas žąsis, ir rudens spalvų užsiplieskusias liepas, i-

Karalius Lyras - paskutinis Stratfordo sezono pastatymas

Lietuviškoji Kordelija - In grida Blekytė

ALFONSAS NAKAS

Jau esi kažkada matęs, girdėjęs, kaip sklerotikas, suvaikėjęs žmogus elgiasi. Kai kurios scenos (pvz. kur prie vyriausios dukters Gonerilės dvaro derasi dėl palydovų skaičiaus ir su savo vyrų, kaip apstumdė ūkvedį) tokios juokingos, kad publika kvatoja, užmiršusi, jog viskas baigiasi penkių pagrindinių veikėjų lavonais.

Į retą pastatymą sutelkiama tiek pirmieji aktoriai, kiek ju buvo šiame "Karalių Lyre". Ir William Hutt (Lyro juokdarys), ir Douglas Rain (grafas Gloucesteris), ir Richard Monette (Edmundas, Gloucesterio povai-

niais sūnus), ir Frank Maraden (Albany kunigaikštis), ir Tom Wood (Gonerilės ūkvedys Oswaldas), ir Jim McQueen (grafas Kentas, arba Kento grafas) ir Edward Evans (Prancūzijos karalius), ir mažytės roles teturėje Rod Beattie bei Mervyn Blake. Tai vis vardai, kurie Stratfordo Festivalio lankytojams labai daug reiškia. O toks Roger Barton, gavęs Gloucesterio sūnaus Edgar'o (Vargšo Tomo) rolę, pačią didžiausią, pačią reikšmin-

giausią trejų metų karjerą Festivalio, iškart išsitiesė, išaugo į pirmiejių rangą.

Jau pakartotinai užsiminiau apie dukteris, tik vis nepasakiau, kas jas vaidina. Nagi, vyriausiąją, Gonerilę — Donna Goodhand, viduriniąją, Reganą, ar Reganę — Marti Maraden; ir jaunąją, Kordeliją — Ingrida Blekytė. Pirmosios dvi — hipokritės, piktulės, sadistės. Trečioji — jų priešingybė, gerumo išsikūnijimas. Kai nebuvo susenęs ir suvaikėjęs, pats Lyras tai matė, ją labiausiai mylėjo. Tik dramai praisidėjus, sklerotiško naivumo užgožtas, ją atstūmė ir piktulėm

Scena iš Shakespeare'o "Karalių Lyro" pastatymo šių metų Stratfordo (Kanada) festivaly. Iš kairės į dešinę: Marti Maraden (Regan), Ingrida Blekytė (Kordelija), Richard Monette (Edmundas), Peter Ustinov (Karalius Lyras), Douglas Rain (Gloucester), Frank Maraden (Albany), Donna Goodhand (Goneril)

Nuotr. Robert C. Ragdale

Avon teatro scena nušvinta. Dešinėj pusėj, prie rašomo stalo, Kentas, Gloucesteris ir jo pavainis sūnus Edmundas pradeda pikantišką dialogą. Visi trys didikai frakuoti. Visi juda, išsidėmė, apie tą rašomąjį stalą. Beveik šiandieninį, beveik tokį, ant kurio štai ir mano rašomoji mašinėlė riogso. O scenos centre beveik šiuolaikinės minkštos kėdės, foteliukai. Dar suglume klaidžiojame nuo baldų prie kostiumų ir bandomė atspėti laiką ("Leiras, Baldudo sūnus, pradėjo valdyti Britus 3105-aisiais pasaulio metais, tuo pačiu laiku, kai Joas valdė Judą..."; William Shakespeare "Karalių Learą" i sceną paleido 1608-aisiais), kai su dukterimis, žentais, didikais sceną užgriūva pats karalius Lyras. Mėlyna uniforma, karališki antpečiai, aukštinės sagos, po kaklu nuopelnų kryžius. Vienoj rankoj lazdelė, kitą — smilkstantis, kvėpiantis didelis cigaras. Palydovų uniformos, frakai šukuosenos. Dukterų ir damų — statiščių puošnijos, ilgos sukniš. Tik pažvelkite į nuotrauką! Ne puslaukiniai čia britai, o 19-tojo šimtmečio. Tokias išdaigas režisierius Robin Phillips labai mėgsta. Jau ne kartą jis šimtmečius sumaišė ir ne kartą savo reportažuose tai paryškinau.

"Karalius Lyras" — viena žiauriausių W. Shakespeare'o tragedijų. Jei viską imti realistiškai, paraidžiui, tai koku ir žiūrėti. Ypač publikos akivaizdoj Gloucesterio akių išlupimas. Kaip ta "operacija" buvo atlikta 1972 metų pastatyme, nė dabar nepamiršau. Dabartinis režisierius truputį sušvelnino, kraujo nepritaškė, kruvinų akių duoblių nerodė.

Bene Time žurnale prieš pusmetį buvau skaitęs, kad Peter Ustinov — nepamainomas Lyro interpretatorius. Iš tikrųjų jo grimasas, gestus, pauzas, balso pakėlimus iki griaustinio dundėjimo, sunku net aprašyti. Viskas atsitinka taip nelauktai, bet taip įtikinamai. Tuoj prisimėni, kad